

LÜHIKOKKUVÕTE UURINGUST

Taust

Ennekõike tõusevad Eesti laste ja nende perede probleemidena esile: kooliedukus (koolikohustuste mittetäitmine, halb õppeedukus), vanemluse (üksikvanemad ja probleemsed vanemad) ja peresuhete probleemid (konfliktid peres), vaesus, alkoholi kuritarvitamine ja hälbivalt käituv sõpruskond. Nende murede leevendamiseks planeeritakse tõenduspõhist sekkumist. Antud uuringus võrreldi erinevaid tõenduspõhiseid sekkumisprogramme.

Eesmärk

Uuringu eesmärgiks oli hinnata, milline maailmas kasutusel olevatest tõenduspõhistest sekkumisprogrammidest (MST, FFT, MDFT, COAIM)^{1 2}, mida viiakse ellu väljaspool kinniseid asutusi, sobib kõige enam tõsiste käitumisprobleemidega laste ning nende perede toetamiseks ning käitumisprobleemide ja (korduvate) õigusrikkumiste maandamiseks Eesti oludes.

Põhiküsimused, millele leiti vastused, on:

- millised tõenduspõhised programmid (arvestades rahvusvahelisi hindamisi ja kriteeriume) on maailmas kasutusel ja sobivad kasutamiseks laste ja noorte tõsiste käitumuslike probleemide lahendamiseks/maandamiseks? Muuhulgas võrreldakse programmide sisu, kriteeriume, kestvust, sihtrühma, maksumust, uuringuid, nende kvaliteeti ning programmi eeldatavat ja tegelikku mõju.
- Soovides vältida laste sattumist kinnistesse asutustesse, milline tõenduspõhine tõsiste käitumisprobleemidega laste ja noorte ning nende peredega tegelev programm sobib kõige enam kasutamiseks Eesti oludes, arvestades laste ja perede vajadusi, Eesti haldus- ja finantsvõimekust?

Metoodika

Eesti oludesse sobiva programmi välja valimiseks viidi läbi programmide võrdlev analüüs, mis koosnes kahest osast. Esimeses osas analüüsiti vaatlusaluste programmide vastavust tellija poolt püstitatud lähteülesandele ja uurimisküsimustele *W.K.Kelloggs Foundation Logic Model Development Guide*³ ning *Blueprint*⁴ printsiipidest lähtuvalt. Analüüsi käigus koostati loogilisele mudelile tuginev indikaatorite loetelu ja hinnati programmide vastavust nendele. Teises osas analüüsiti neile kriteeriumitele kõige paremini vastanud programme nende sisust ja Eesti kontekstist lähtuvalt ning toodi välja programmide kattuvused, eelised ja riskid.

---

¹ Multi-Systemic Therapy (MST), Functional Family Therapy (FFT), Multi-Dimensional Family Therapy (MDFT) ja Change Outcome and Indicator Mapping (COAIM)

² Tõenduspõhiseid programmina peame siinkohal silmas programmi, mida on korduvalt testitud, nad annavad positiivset efekti erinevates riikides. Korduvate uuringute tulemused on näidanud, et tõenduspõhised programmid on toimunud sihtotstarbeliselt.

³ W.K. Kellogg Foundation (2004), Logic Model Development Guide: Using Logic Models to Bring Together Planning, Evaluation, and Action, Battle Creek, MI: W.K. Kellogg Foundation www.wkkf.org/knowledge-center/resources/2006/02/wk-kellogg-foundation-logic-model-development-guide.aspx

⁴ Blueprints for Healthy Youth Development. 2012 – 2013. www.blueprintsprograms.com/programCriteria.php

Tulemused

Tuginedes võtmekriteeriumitele, mis lähtuvad uurimisküsimustest ja *Blueprint* standarditest, selgus analüüsi tulemusena, et Eesti oludele ja vajadustele vastavat ühte ja ideaalset sekkumisprogrammi pole võimalik välja tuua. Kõigil analüüsitava tel programmidel on oma eelised ja puudused. Valiku tegemisel on oluline arvestada ka programmide vastavusega kohalikele vajadustele ja nende rakendamisega kaasnevate võimalike probleemidega (eriti nendega, mis tulenevad kohalikest oludest). Raportis antakse ülevaade võimalikest valikukriteeriumitest ja nende teguritega kaasakäivatest võimalikest tagajärgedest, millega tuleb valiku tegemisel ja rakendamisel arvestada:

- kes võib programmi läbi viia?
- Kas ja millise ettevalmistusega isikuid on vaja?
- Kes ja mis keeles õpetab välja ning keda välja õpetatakse?
- Kui pikk on ja millest koosneb väljaõpe?
- Millised väljaõpet toetavad materjalid on olemas?
- Kuivõrd iseseisev (sõltumatu loojatest) on programm pärast väljaõppe ja rakendumise perioodi lõppu?
- Kellele programm on mõeldud?
- Mis on programmi komponendid?
- Mis probleemidele on programm suunatud?
- Kus programmi rakendatakse?
- Kui pikk on programmi kestus ja kui ulatuslik on sekkumise määr?
- Kui suured on meeskonnad ja kui palju on neil juhtumeid?
- Kui pikalt on programm olemas olnud?
- Kas ja millised on lühiaegsed tulemused?
- Kas ja millised on pikaajagsed tulemused?
- Milliste uuringutega on tulemused saadud?
- Milline organisatsioon ja millise hinnangu on andnud?
- Milliseid probleeme on programmi rakendamisel täheldatud?

Kuna programmi kohta käiva info kättesaadavus on üheks tõenduspõhise programmi kriteeriumiks, siis piiratud info kättesaadavus välistas COAIMi edasisest võrdlevast analüüsist. Samuti on FFT väljaõppe I faasi pikkus 12–18 kuud ning esialgne väljaõpe leiab aset alles selle faasi lõpuosas, mistõttu kogu protsess saaks läbi alles pärast rakendumise aja (30. 04. 2016) lõppu. Seega suure tõenäosusega ei mahu antud programm etteantud ajaraami, mistõttu muutub see kriteerium FFT programmi välistavaks.

Sekkumisprogramm võiks rakenduda loodava sotsiaalkindlustusameti rakendusüksusena (olles seega sotsiaalministeeriumi valitsemisalas). Sel juhul koondub kompetents ja võimekus KOVi lastekaitsetöötajatele ja teistele süsteemi osapooltele tuge pakkuda ühte asutusse, mis samal ajal koordineerib ka teenusepakujate võrgustiku tööd. Spetsialistide koandumine annab ilmselt ka mõningase finantsilise kokkuhoiu. Lisaks õigustab sellist ettepanekut eeldatav tihe koostöö erinevate huvirühmade vahel, mille tulemusena leitakse programmi sobivad lapsed piisavalt varakult (enne kui alaealised on jõudnud toime panna tõsiseid väär- ja kuritegusid). Programmide koordinaatorid on rõhutanud, et korralduslikult peab olema selge see, kust saadakse informatsioon programmi sihtrühma kohta – hinnanguliselt on kõige parem ülevaade alaealiste riskirühmadest just kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajatel, aga ka kohtutel ja prokuratuuril. Programmi SKA rakendusüksusena loomise ohuks on aga süsteemi uudsus ning uuringu läbiviimise ajal ei olnud veel selge, millisena ja kuidas süsteem realselt toimima hakkaks. Alternatiivseteks programmi rakendavateks asutusteks

on välja pakutud vanglateenistuse vanglate kriminaalhooldusosakondade rakendusüksused (justiitsministeeriumi valitsemisalas); politsei- ja piirivalveameti rakendusüksused (siseministeeriumi valitsemisalas); kohtute rakendusüksused; töörühmad mõne ülikooli juures; eraldiseisev sihtasutus; ostetakse teenus sisse (mõnelt) mittetulundusühingult.

Kulukuse võrreldavuse tagamiseks tehti analüüsis eeldus, et luuakse neli meeskonda ja ühe meeskonna suuruseks on mõlema (MDFT ja MST) programmi puhul üks superviisor ja kaks terapeuti. Analüüsi programmi juurutamis- ja tegevuskulusid. Suurimateks kuluartikliteks on esialgne koolitamine (sertifitseerimine) ja hilisem tööjõukulu. Programmi rakendamise kogukulu on seitsme aasta perspektiivis (reaalselt ei rakendu programm 2014. a alguses, seega on 2014. a kulud mõnevõrra väiksemad ja koolituskulud kanduvad edasi 2015. aastasse) MDFT puhul 2,2–2,7 mln eurot ja MST puhul 2,4–3,3 mln eurot. Samas tasub rõhutada, et selles kalkulatsioonis ei arvestata lisakoolitamise vajadusega juhul, kui terapeute tuleb asendada.

Kokkuvõte

Kokkuvõtvalt saab öelda, et üldiselt vastavad Eesti laste ja noorte ning nende perede vajadustele mõlemad lõppvalikusse jäänud programmid, nii MDFT kui ka MST. Kui aga lähtuda sellest, kumb neist vastab paremini Eesti oludele ning vajadustele, siis tehtud analüüsile tuginedes saab selle programmina välja tuua **multidimensionaalse pereteraapia (MDFT)**. MDFT eelisteks MST ees on suurem vastavus Eesti laste ja nende perede vajadustele, eriti kooliprobleemide ja pereprobleemide osas. Lisandub suurem paindlikkus nii sihtgrupi, väljaõppe kui ka rakendajate hilisema töö osas. Samuti on hinnanguliselt MDFT rakendamine majanduslikult soodsam.